

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos> E-mail: cbos@pol.pl

BS/110/96/94

PLANY, DAŻENIA I ASPIRACJE ŻYCIOWE MŁODZIEŻY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, CZERWIEC '94

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

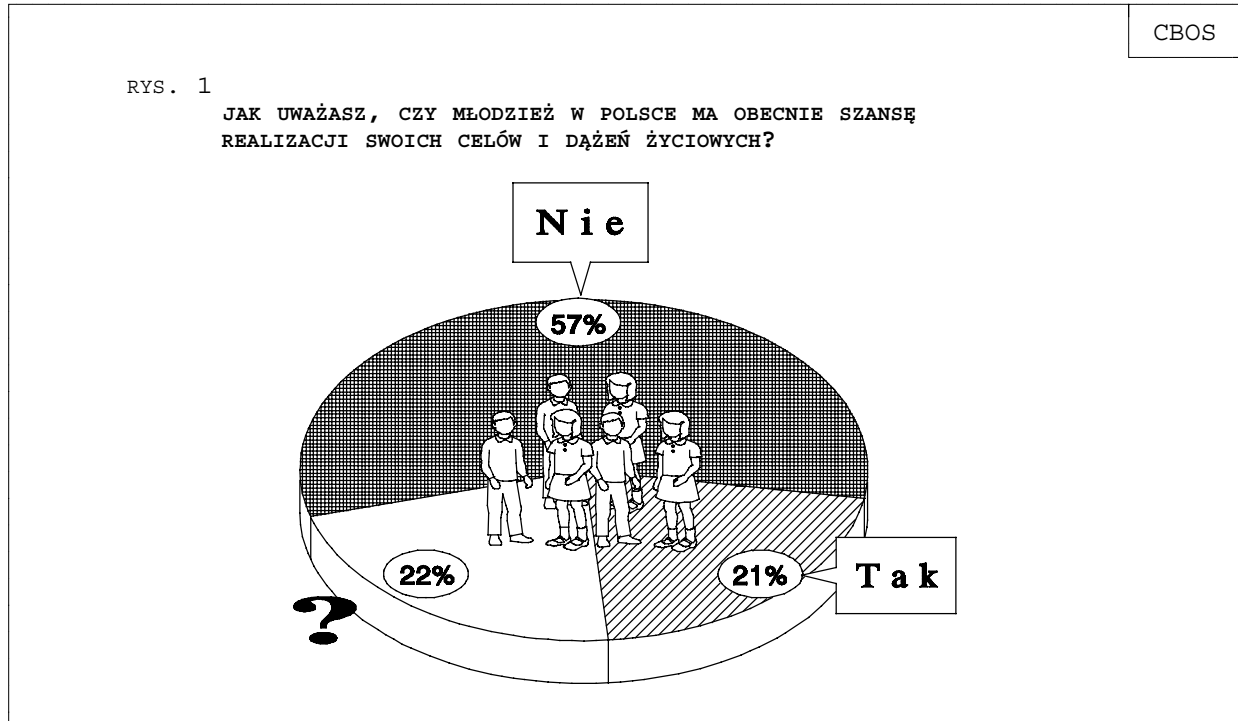
Zmiany, jakich doświadcza w ostatnich latach polskie społeczeństwo znajdują szczególne odbicie w postawach młodzieży. Wydaje się, że właśnie wśród młodych ludzi należy poszukiwać nowych orientacji życiowych - dążeń, aspiracji, systemów wartości, których nie kształtowały już doświadczenia związane z życiem w tzw. realnym socjalizmie, ale które wynikają z życia w epoce określanej jako postkomunistyczna - w warunkach wolności politycznej, gospodarki rynkowej i otwartego świata, choć jednocześnie w głębokim i wielowątkowym kryzysie. Problemy, aspiracje życiowe i postawy młodzieży były przedmiotem kolejnego sondażu CBOS¹. Badaniem objęci zostali uczniowie ostatnich klas szkół ponadpodstawowych.

Witajcie w ciężkich czasach **- ocena szans życiowych młodzieży**

Młodzież dosyć pesymistycznie postrzega szanse realizacji swoich zamierzeń życiowych. Ponad połowa absolwentów szkół ponadpodstawowych ma poczucie utrudnionego startu życiowego i krytycznie ocenia warunki, w jakich przychodzi im rozpocząć dorosłe życie. Zdaniem jednej piątej, warunki panujące w kraju sprzyjają osiągnięciu przez młodzież zamierzonych celów i szeroko pojmowanej samorealizacji (rys. 1).

¹ Badanie "Młodzież '94" zrealizowano w dniach 8-18 kwietnia '94 na 1260-osobowej reprezentatywnej próbie młodzieży ostatnich klas szkół ponadpodstawowych.

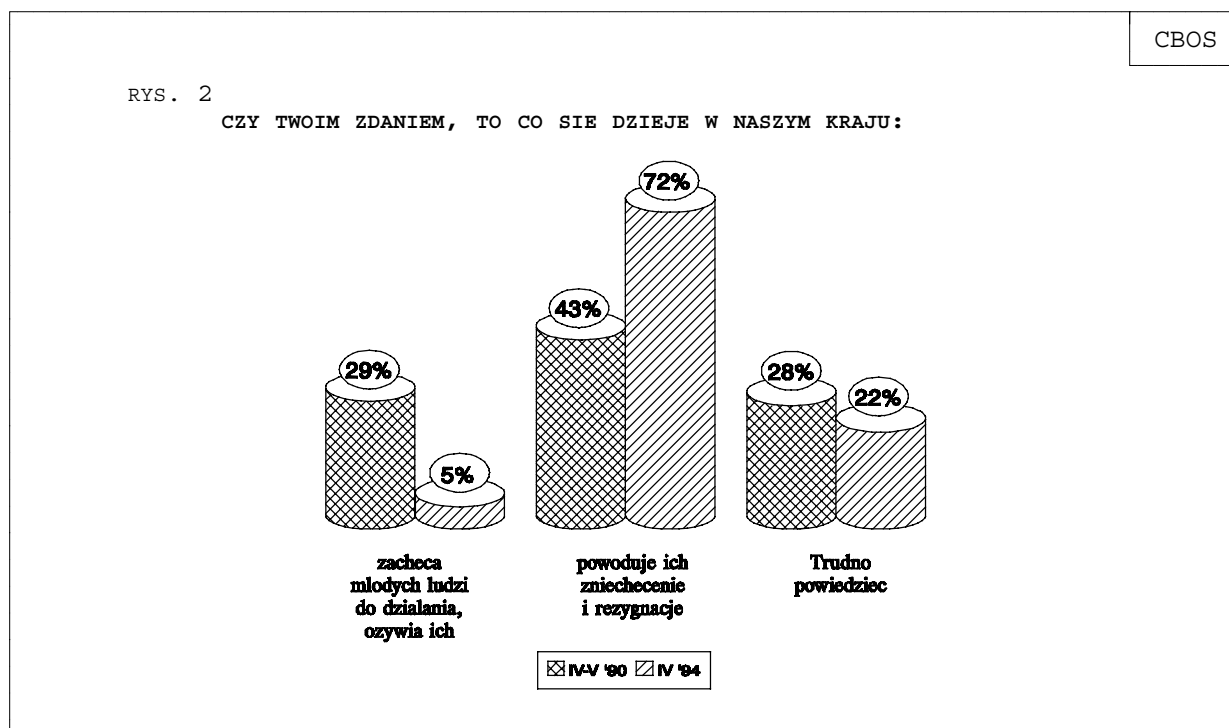
W komunikacie wykorzystano także wyniki następujących badań: "Młodzież '90", 17 kwietnia - 7 maja '90, N=1163; "Młodzież '91", 17-30 kwietnia '91, N=1233; "Młodzież '92", 9-28 kwietnia '92, N=1289.

Najczęściej szanse dla siebie i swoich rówieśników dostrzegają uczniowie liceów ogólnokształcących, mieszkający w wielkich miastach, dzieci pochodzące z dobrze sytuowanych rodzin². Negatywnej ocenie szans młodzieży sprzyjają złe warunki materialne rodziny. Gorsze perspektywy życiowe widzą też przed sobą uczniowie szkół zawodowych.

Pesymistyczna ocena własnych możliwości może wynikać z ogólnej dezorientacji życiowej znacznej części dorosłych Polaków związanej z przemianami zachodzącymi w Polsce. Prawie trzy czwarte młodzieży dorastającej w warunkach kryzysu gospodarczego sądzi, że to, co się dzieje dziś w kraju skłania młodzież raczej do rezygnacji i zniechęcenia, niż motywuje ją do działania i "brania swoich spraw w swoje ręce". Do bardzo nielicznych należą ci, których zdaniem sytuacja w kraju i toczące się zmiany zachęcałyby do aktywności (rys. 2).

² Zob. tabele aneksowe.

Cztery lata temu, w roku 1990 dokonujące się w Polsce zmiany nastrajały młodzież daleko bardziej optymistycznie. Blisko jedna trzecia ankietowanych uczniów twierdziła wtedy, że to co dzieje się w kraju wpływa stymulująco na młodych ludzi, zachęca ich do działania. Można sądzić, że na ówczesny wynik miał wpływ ogólnie wysoki poziom nadziei wiązanych z zapoczątkowanymi w 1989 roku przemianami ustrojowymi. Jak widać kolejne pokolenie takich nadziei już nie ma.

Najważniejsze problemy

Problemy wymieniane przez młodzież w pytaniu otwartym jako obecnie dla nich najważniejsze dotyczą przede wszystkim spraw związanych z najbliższą przyszłością - ukończeniem szkoły, dalszą nauką i zdobyciem pracy (tab. 1).

Tabela 1

w procentach

<i>Jaki problem uznał(a)byś za najważniejszy obecnie dla siebie?</i>	Termin badania	
	'92	'94
Problem znalezienia pracy po szkole	29	32
Dalsza nauka	26	43
Złe warunki materialne	12	11
Zdobycie satysfakcjonującej pracy	12	16

Dla jednej trzeciej ankietowanej młodzieży najważniejszym problemem jest dzisiaj znalezienie jakiegokolwiek pracy po ukończeniu szkoły. Dwukrotnie mniejsza liczba badanych twierdzi, że najistotniejsze są dla nich trudności ze znalezieniem pracy zgodnej z ich oczekiwaniami - satysfakcjonującej materialnie, czy odpowiadającej zainteresowaniom lub kwalifikacjom. Mimo że obawy przed bezrobociem są dziś mniejsze niż przed dwoma laty wciąż jest to tak samo ważny problem dla absolwentów szkół. W największym stopniu dotyczy uczniów zasadniczych szkół zawodowych.

Nie mniejsze znaczenie niż sprawa zatrudnienia ma dziś dla młodych ludzi realizacja własnych planów edukacyjnych. Ranga tych problemów wyraźnie wzrosła w ciągu dwóch ostatnich lat. Najczęściej kwestia ta pojawiała się w wypowiedziach licealistów. Znamienne, że częściej mówili o tym dobrzy, a nie słabi uczniowie, także dzieci rodziców dobrze sytuowanych o wysokim statusie zawodowym. Być może dla tych kategorii młodzieży edukacja ma w ogóle większe znaczenie niż dla pozostałych, stąd szczególna troska o realizację własnych planów z nią związanych.

Dość często w wypowiedziach ankietowanych pojawiają się trudności finansowe rodziny, złe warunki materialne. Ma to też swoje reperkusje, jeśli chodzi o obawy związane z kontynuacją nauki. W przypadku 6% uczniów barierą dla dalszej edukacji są trudności finansowe rodziny.

Cele i dążenia życiowe młodzieży

Oczekiwania życiowe młodzieży są odzwierciedleniem warunków, w jakich dorastali, a także wartości "stosowanych", w jakich zostali wychowani. Zapytaliśmy przyszłych absolwentów szkół ponadpodstawowych o ich życiowe preferencje, jakie wartości są dla nich najważniejsze. Z przedstawionej listy respondenci mogli wybrać najwyżej trzy możliwości.

		CBOS
Ludzie mają w życiu różne cele i dążenia. Które z poniższych celów są najważniejsze dla Ciebie:		
Ciekawa praca zgodna z Twoimi zainteresowaniami	52%	
Udane życie rodzinne, dzieci	48%	
Miłość, przyjaźń	39%	
Spokojne życie bez kłopotów, konfliktów	34%	
Zdobycie majątku, osiągnięcie wysokiej pozycji materialnej	25%	
Osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej, zrobienie kariery	19%	
Życie barwne, pełne rozrywek, bogate życie towarzyskie	17%	
Bycie użytecznym dla innych, "życie dla innych"	15%	
Niezależność w pracy	10%	
Życie zgodne z zasadami religijnymi	10%	
Udane życie seksualne	9%	
Osiągnięcie sukcesu w dziedzinie nauki lub sztuki	7%	
Zdobycie władzy politycznej, możliwość wywierania wpływu na życie społeczne i polityczne kraju	1%	
Możliwość podejmowania ważnych decyzji w sferze gospodarczej	1%	
Inne	1%	

Cele życiowe i dążenia młodych ludzi koncentrują się wokół dwóch problemów - atrakcyjności pracy zawodowej i wartości życia rodzinnego.

Do najważniejszych celów najczęściej jest zaliczane zdobycie ciekawej, zgodnej z zainteresowaniami pracy zawodowej. Dla trochę mniej licznej grupy ważne jest szczęśliwe, udane życie rodzinne.

Warto wspomnieć, że w ciągu ostatnich dwóch lat preferencje te uległy pewnej modyfikacji. W 1992 r. w odpowiedzi na podobne pytanie te dwa także wówczas najczęściej wskazywane dążenia życiowe występowały w odwrotnej kolejności. Bardziej dla młodych ludzi liczyło się udane życie rodzinne, mniej zaś satysfakcjonująca praca. Zmiana ta może być odbiciem trudności na rynku pracy - dobra, ciekawa praca stała się wartością nie mniej istotną niż rodzina, bo jest o nią trudniej niż kiedyś. Tę zmianę w hierarchii wartości można również interpretować jako skutek przekształceń związanych z gospodarką rynkową. Być może młodzież już nie tylko w rodzinie poszukuje głównego pola swojej aktywności życiowej, również zgodna z zainteresowaniami praca zawodowa zaczyna być ważna i atrakcyjna.

Praca zgodna z zainteresowaniami ma większe znaczenie dla dziewcząt niż dla chłopców, częściej też jest dążeniem uczniów liceów ogólnokształcących niż szkół innego typu.

Udane szczęśliwe życie rodzinne jako jeden z najważniejszych celów życiowych również często pojawia się wśród dziewcząt, jak i wśród chłopców. Wyraźnie słabsze są dążenia do takiego modelu życia wśród uczniów liceów ogólnokształcących niż szkół innego typu. Również bardzo dobre oceny i zainteresowanie polityką wiążą się ze stosunkowo mniejszym znaczeniem nadawanym życiu rodzinnemu. Można sądzić, że osoby o tych cechach będą poszukiwały satysfakcji życiowych w innych rolach społecznych niż tylko w rodzinie. Na taki kształt preferencji ma zapewne wpływ poziom aspiracji wyznaczonych przez wykształcenie i pozycję zawodową rodziców - dzieci przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji wskazywały na ten cel dwukrotnie rzadziej niż przedstawiciele pozostałych grup społeczno-zawodowych. Natomiast większemu niż przeciętne dowartościowaniu życia rodzinnego sprzyja niski poziom wykształcenia rodziców.

Miłość i przyjaźń, wartości często kojarzone z młodością, znalazły się na trzecim miejscu wśród najważniejszych celów młodzieży. Częściej są jedną z najważniejszych spraw dla dziewcząt, rzadziej dla chłopców.

Dla jednej trzeciej młodych ludzi szczególną wagę ma poczucie życiowego bezpieczeństwa kojarzące się z modelem życia w domowym zaciszu - **"życie spokojne, wolne od kłopotów i konfliktów."** To dążenie częściej pojawia się w wypowiedziach dziewcząt niż

chłopców, uczniów szkół zawodowych, dzieci rodziców z wykształceniem podstawowym, rolników i robotników niewykwalifikowanych.

Wartości materialne i czysto utylitarne - "**zdobycie majątku, osiągnięcie wysokiej pozycji materialnej**" wskazała jako jeden z najważniejszych celów jedna piąta uczniów. Dużo częściej, a więc niejako zgodnie z tradycyjnym podziałem ról - jest to dążenie chłopców niż dziewcząt. Taka orientacja jest szczególnie popularna wśród uczniów techników. Sprzyja jej także wyższy poziom wykształcenia rodziców, zamieszkanie w wielkich aglomeracjach, oraz dobre warunki materialne rodziny. Zapewne nie bez znaczenia jest tu wyższy niż przeciętnie standard konsumpcji wyznaczany w tych środowiskach. Częściej takie dążenia są udziałem dzieci pracowników umysłowych niższego szczebla, prywatnych przedsiębiorców oraz osób, które mają bezrobotnych ojców. Być może są dwa podstawowe czynniki stawiające wysoko wartości materialne na liście życiowych wartości - już posiadany wysoki poziom konsumpcji, z którego nie chce się rezygnować (dzieci prywatnych przedsiębiorców) oraz chęć jego podwyższenia, wynikająca z poczucia upośledzenia (dzieci bezrobotnych ojców, a po części pracowników umysłowych niższego szczebla).

Prestiżowy aspekt pracy zawodowej ma mniejsze znaczenie dla młodych ludzi niż praca pozwalająca na osiągnięcie bardzo dobrej pozycji materialnej. Do swoich najważniejszych dążeń życiowych **zrobienie kariery, osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej** zaliczyła jedna piąta absolwentów szkół. Równie często jest to ważne dla chłopców jak i dla dziewcząt. Orientacja na osiągnięcia zawodowe odgrywa większą rolę w dążeniach uczniów mających dobre oceny, zainteresowanych polityką, wzrasta wraz z poziomem wykształcenia rodziców. Częściej niż w innych grupach taki cel życiowy deklarowały dzieci kadry kierowniczej i inteligencji.

Niewielu młodych ludzi myśli o **osiągnięciach w dziedzinie nauki czy sztuki**. Droga życiowa artysty czy profesora nie jest już chyba tak atrakcyjna jak kiedyś (być może ze względu na ich przeciętny status materialny, a także związaną z tymi zawodami konieczność długoletniego wysiłku).

Zwraca uwagę stosunkowo niski odsetek wskazań **na życie barwne, pełne rozrywek**, zdawało by się dość atrakcyjne dla młodych ludzi.

Przyszli absolwenci szkół średnich zdają się myśleć bardzo serio o swoim przyszłym życiu i mierzą raczej zamiary na siły niż odwrotnie. Poza wzrostem znaczenia zgodnej z zainteresowaniami pracy zawodowej, choć już niekoniecznie kariery nie odnotowano szczególnych zmian w systemie wartości młodych ludzi. Nadal bardzo ważne jest życie rodzinne, ceni się takie wartości, jak miłość, przyjaźń. Dużo częściej pragnie się poczucia bezpieczeństwa - życia bez kłopotów i zmartwień, niż barwnego, pełnego rozrywek. Może to oznaczać, że samo życie w obecnych warunkach niesie ze sobą tak wiele zmienności i niewiadomych, że bardziej jest pożądany spokój i bezpieczeństwo niż życie pełne wrażeń. Dla jednej czwartej młodzieży jedną z ważniejszych wartości jest majątek, osiągnięcie wysokiej pozycji materialnej.

Aspiracje edukacyjne młodzieży

W obecnym modelu życia społecznego młodość to przede wszystkim bardzo wydłużony okres przygotowywania do życia - czas uczenia się, zdobywania raczej informacji niż umiejętności. Jak młodzież w świetle własnych doświadczeń i wyobrażeń postrzega sens tych przygotowań? Czy obecnie w Polsce w ogóle "opłaca się" uczyć?

			CBOS
Czy warto obecnie w Polsce zdobywać wykształcenie, uczyć się, czy też nie warto?"			
	Młodzież '94	Ogólnopolska próba dorosłej ludności*	
Zdecydowanie tak	37%	42%	
Raczej tak	34%	34%	
Raczej nie	8%	16%	
Zdecydowanie nie	2%	4%	
Trudno powiedzieć	19%	4%	

* "Aktualne problemy i wydarzenia" (41) 11-15 listopada '93 (N=1126)

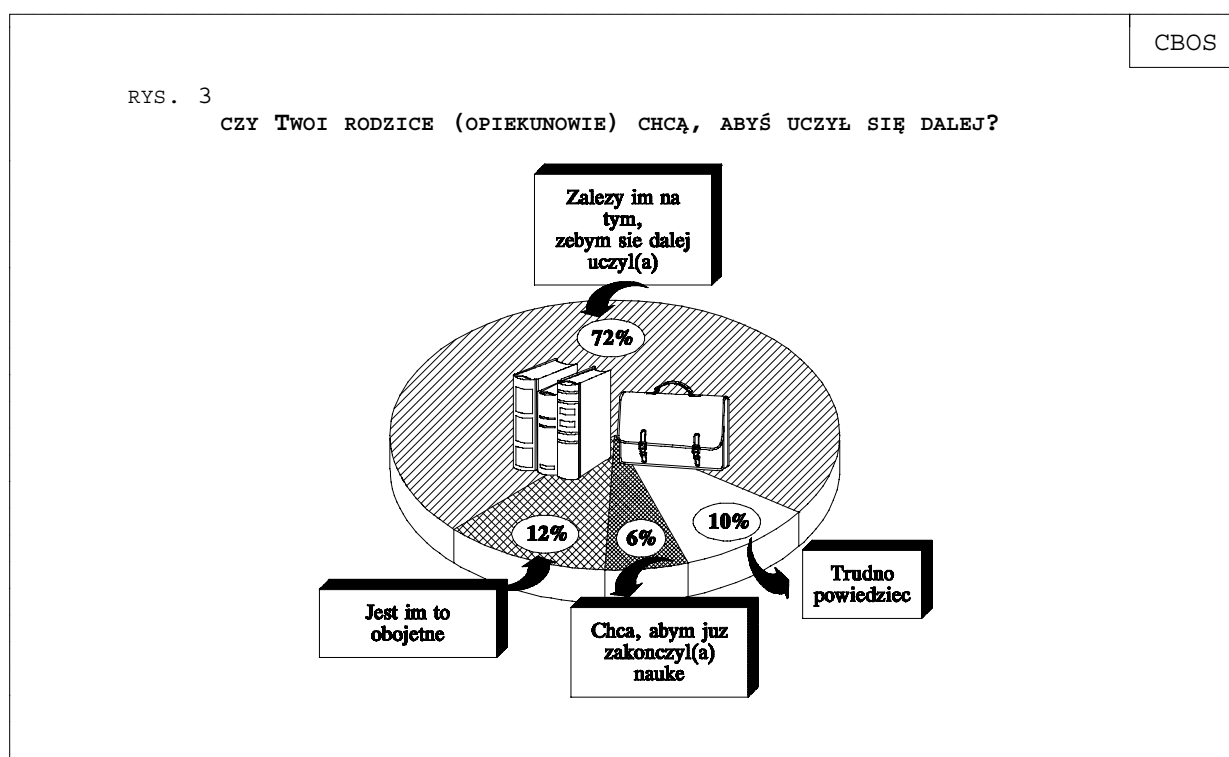
O tym, że wykształcenie jest w Polsce w jakiś sposób premiowane i warto je zdobywać jest przekonane blisko trzy czwarte młodzieży kończącej w bieżącym roku szkoły ponadpodstawowe. Tylko jedna dziesiąta uczniów ma na ten temat odmienne zdanie.

Z porównania poglądów młodzieży szkolnej z poglądami ogółu społeczeństwa wynika, że młodzież nie jest bardziej skłonna przypisywać wykształceniu szczególną wartość, mimo że problem ten ich najbardziej dotyczy. Jest chyba regułą, że znaczenie wykształcenia łatwiej jest oceniać tym, którzy mają za sobą pewien bagaż doświadczeń życiowych. Jednak młodzi ludzie dużo rzadziej niż "dorośli" respondenci zaprzeczają przydatności wykształcenia do dalszego życia w społeczeństwie.

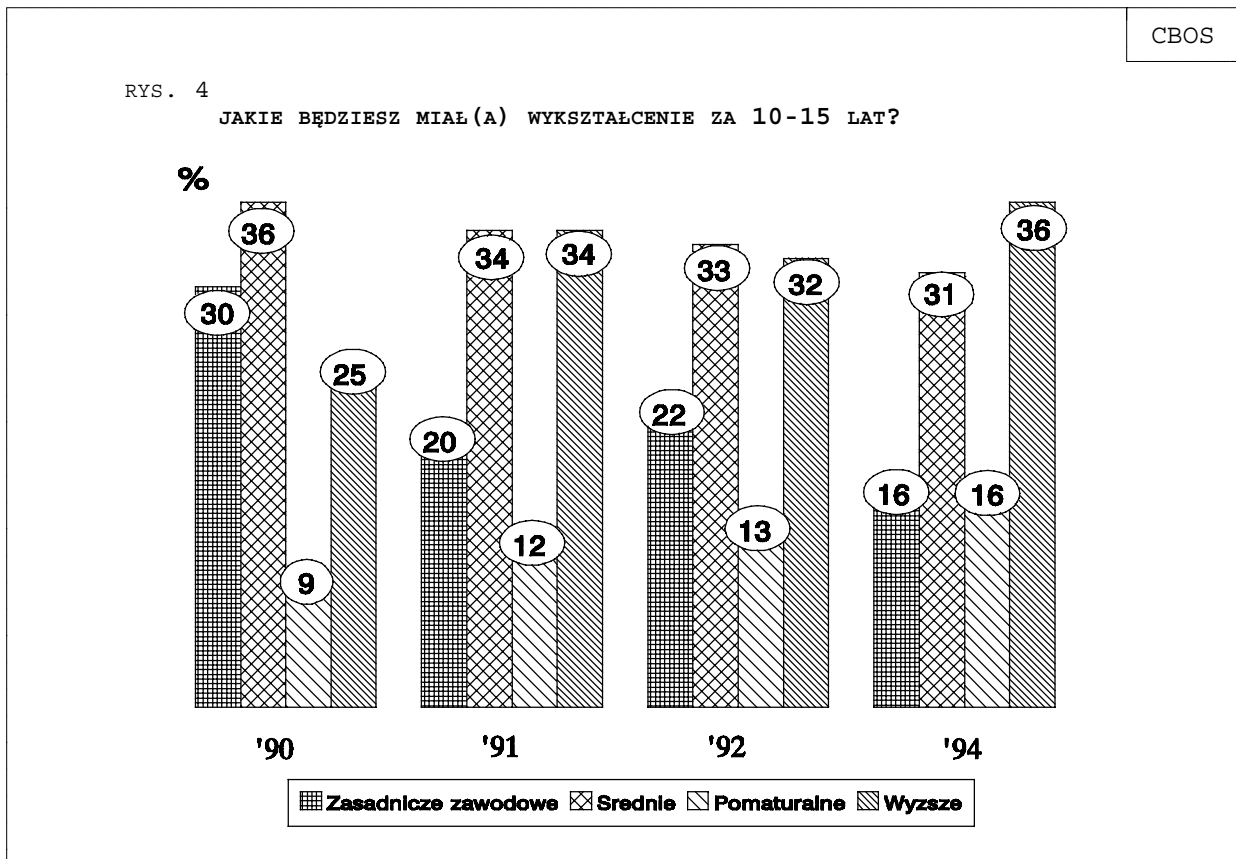
O tym, że warto się uczyć, w największym stopniu są przekonani uczniowie liceów ogólnokształcących i techników - przeciwnego zdania są najczęściej uczniowie zasadniczych szkół zawodowych. Mniejsze znaczenie przypisują wykształceniu młodzi mieszkańcy wsi - największe zaś młodzież mieszkająca w dużych aglomeracjach, a więc, tam gdzie istnieją większe szanse zdobycia atrakcyjnej pracy dla ludzi wykwalifikowanych.

Ważnym czynnikiem kształtującym orientację i poglądy młodzieży jest w tym przypadku poziom wykształcenia rodziców - zwłaszcza matki - oraz sytuacja materialna rodziny. Można zaryzykować hipotezę, że aspiracje edukacyjne dzieci w silniejszy sposób kształtują będące często "bliżej" z dziećmi matki niż ojcowie. Złe warunki materialne, co wydaje się dość paradoksalne, raczej sprzyjają kwestionowaniu wartości wykształcenia niż przypisywaniu mu ważnej roli. Jest to jakby odwrócenie wartości społeczeństwa edukującego się, w którym zdobywanie wysokich kwalifikacji jest jedną z głównych dróg awansu społecznego i poprawy własnej sytuacji materialnej. Obecnie, jak się zdaje, dla najuboższych możliwość poprawy własnego statusu materialnego nie ma wiele wspólnego z poziomem wykształcenia - uczyć się, to znaczy raczej nadal "klepać biedę". Wartość wykształcenia doceniają osoby o wyższym statusie. Mamy więc tu do czynienia z sytuacją "dziedziczenia" ambicji edukacyjnych w różnych grupach społecznych.

Zdecydowana większość młodzieży twierdzi, że ich rodzicom bądź opiekunom zależy na tym, by kontynuowali naukę. Tylko blisko co piątemu rodzicowi jest obojętny poziom edukacji ich dziecka bądź nawet wywierają na niego presję by zakończył naukę na poziomie szkoły średniej (rys. 3).

Dobłą ilustracją do prześledzenia dynamiki wzrostu znaczenia wykształcenia dla młodzieży jest zestawienie wyników kolejnych sondaży. Młodych ludzi proszono o wyobrażenie sobie własnej sytuacji życiowej za 10-15 lat i określenie poziomu wykształcenia, jakie będą wówczas posiadać (rys. 4).

Od 1990 roku dość systematycznie wzrasta liczba młodych ludzi, którzy aspirują do wyższego wykształcenia lub zamierzają ukończyć naukę dopiero na etapie szkoły pomaturalnej. Coraz mniej osób za wystarczające uważało wykształcenie zawodowe czy średnie.

Najliczniejszą grupę stanowią uczniowie, którzy w przyszłości widzą siebie jako absolwentów wyższych uczelni. Do tej grupy zaliczają się najczęściej uczniowie szkół ogólnokształcących (83%), techników (64%), ale też aspiracje takie zdradza 40% kończących w bieżącym roku licea zawodowe. Najrzadziej - uczniowie zasadniczych szkół zawodowych - 7%.

Warto w tym miejscu postawić pytanie o powody, jakie zdaniem młodych ludzi decydują dziś o podejmowaniu wyższych studiów.

		CBOS
Czym Twoim zdaniem kierują się uczniowie, którzy zamierzają studiować na wyższej uczelni? (respondenci mogli wybrać najwyżej dwie możliwości)		
Chcą poszerzać swoją wiedzę	25%	
Chcą mieć ciekawą, dającą satysfakcję pracę	24%	
Chcą uniknąć służby wojskowej	24%	
Chcą w przyszłości dobrze zarabiać	23%	
Chcą przedłużyć sobie młodość, nie chcą podejmować jeszcze pracy	23%	
Chcą mieć łatwiejsze życie	21%	
Możliwościami finansowymi rodziców	17%	
Nie bardzo wiedzą, co innego mogliby robić	10%	
Ambicjami rodziców	9%	
Chcą poznać nowych ludzi, nowe miasta	5%	
Posiadanymi znajomościami na wyższych uczelniach	5%	
Inne	2%	

Tym, którzy zamierzają dziś studiować na wyższych uczelniach najczęściej przypisuje się motywacje, w których akcent postawiony jest na dążenia związane z samorealizacją. Chęć studiowania tłumaczy się zamiarem poszerzania wiedzy i nastawieniem na zdobycie ciekawej, dającej satysfakcję pracy (łącznie 49% wskazań). Niewiele mniejszy odsetek ankietowanych wskazuje na motywy związane z troską o lepszą przyszłość - chęć studiowania odczytuje jako sposób zapewnienia sobie wysokiego statusu materialnego bądź "ustawienia się w życiu" ("chcą mieć łatwiejsze życie") - łącznie 44% wskazań. Takim motywacjom przypisującym studentom orientację na aktywne kształtowanie własnej przyszłości warto przeciwstawić poglądy, według których o podejmowaniu studiów decydowałyby motywacje ucieczkowe. Można zaliczyć do nich: "niechęć przed podjęciem pracy" i zamiar "przedłużenia sobie młodości", traktowanie studiów jako sposobu na uniknięcie służby wojskowej, czy odsuwanie w czasie decyzji co do własnej przyszłości ("nie wiedzą co innego mogliby robić"). Tego typu motywacje studiowania wskazywano rzadziej (łącznie 57% wskazań), niż stwierdzenia, określające studia wyższe jako swego rodzaju "inwestycję w przyszłość".

Opinie uczniów ankietowanych dwa lata wcześniej różniły się w znacznej mierze od deklarowanych obecnie przekonań młodzieży. Dziś więcej osób dostrzega w studiowaniu projekt

skierowany w przyszłość - plan zapewnienia sobie ciekawej pracy lub lepszych zarobków (w obu przypadkach wzrost liczby wskazań o 5 punktów procentowych). Straciły natomiast na popularności wytłumaczenia przypisujące studentom motywację "ucieczkowe". Dużo rzadziej mówiono dziś o studiach jako sposobie przedłużania sobie młodości (mniej wskazań o 9 punktów procentowych) jak i studiowaniu tylko dlatego, że nie wiadomo, co ze sobą począć (mniej wskazań o 9 punktów procentowych).

Większe znaczenie niż przed dwoma laty przywiązuje się też do czynników ułatwiających kontynuowanie nauki. Obecnie dużo więcej osób wskazywało jako istotne możliwości finansowe rodziców (w roku 1992 - 3% wskazań, obecnie 17%) oraz kierowanie się ich ambicjami (o 6 punktów procentowych więcej wskazań niż w 1992).

Jak zatem widać, z roku na rok nie tylko coraz więcej osób aspiruje do ukończenia studiów, ale też bardziej niż przed dwoma laty młodzież zaczyna dostrzegać w zdobywaniu wyższego wykształcenia drogę do awansu społecznego i materialnego.

Wyobrażenia o przyszłości

- aspiracje społeczne, zawodowe i konsumpcyjne

Wyobrażenie przyszłości jest najczęściej projekcją odzwierciedlającą dzisiejszy stan wiedzy. Wyobrażenie przyszłości młodych ludzi ujawnia ich obecny system wartości - to, czego chcą, co wydaje się atrakcyjne, pożądane i godne starań. Zapytaliśmy naszych respondentów o to, jak wyobrażają sobie swoje życie za 10-15 lat, traktując to pytanie właśnie jako miarę aspiracji. Należy zaznaczyć, że choć deklaracje respondentów dostarczają informacji o poziomie aspiracji, to jednak nie są ich czystym odzwierciedleniem. Przewidywania dotyczące przyszłego życia często kształtują się nie tyle jako czyste "marzenie" o przyszłości, ile jako kompromis między pragnieniami, a tym, co obecnie wydaje im się możliwe do osiągnięcia.

Zdecydowana większość absolwentów spodziewa się, że będzie żyć i mieszkać w kraju (91%). Tylko 8% sądzi, że będzie mieszkać i pracować za granicą. Przez okres ostatnich czterech lat deklaracje te utrzymują się na zbliżonym poziomie.

Nie zmieniają się też preferencje co do miejsca zamieszkania w kraju. Zdecydowana większość młodych ludzi (67%) chce mieszkać w miastach. Dotyczy to także jednej trzeciej uczniów szkół ponadpodstawowych mieszkających dziś na wsi.

Znaczenie, jakie młodzi ludzie przywiązują do wartości życia rodzinnego nie ulega kwestii. Zaledwie 5% młodzieży nie myśli dziś o założeniu w przyszłości rodziny i zamierza żyć samotnie. Prawie tyle samo (6%) zakłada, że za 10 -15 lat będzie mieć partnera, ale nie zamierza mieć dzieci. Zdecydowana większość - aż 87% myśli o posiadaniu pełnej rodziny. Najczęściej (65%) młodzi ludzie chcą mieć dwójkę dzieci.

Zważywszy, jak ważnym problemem jest dla młodych ludzi zdobycie ciekawej, zgodnej z zainteresowaniami pracy, warto scharakteryzować ich aspiracje zawodowe.

Znikoma część młodych ludzi myśli o wykonywaniu takich zawodów twórczych, jak aktor, pisarz, czy muzyk (1%). W ciągu ostatnich dwóch lat straciły nieco na popularności zawody związane z biznesem. W roli biznesmena, właściciela firmy, menedżera, maklera czy asystentki widzi się dziś 8% badanych - w 1992 do takich zawodów aspirowało 12%. Zdecydowana większość młodych respondentów wybiera zawody związane z tradycyjnym modelem edukacyjnym - zawody "po szkole". Duży odsetek (22%) nie ma jeszcze sprecyzowanych planów i nie przesądza o wykonywanym w przyszłości zajęciu.

Aspiracje zawodowe młodych ludzi wydają się dość wysokie. Liczna grupa (17%) myśli o wykonywaniu zajęć, które lokowałyby ich wysoko w tradycyjnej hierarchii zawodowej: wymagających wyższego wykształcenia i dających pozycję samodzielnych specjalistów, jak prawnicy, lekarze, inżynierowie. Trochę mniejszy odsetek (12%) aspiruje do statusu pracowników umysłowych niższego szczebla (do tej kategorii zaliczyliśmy przyszłych pracowników administracyjno-biurowych, kierowników i specjalistów niższego szczebla, mistrzów - techników wszelkich specjalności, pielęgniarki itp.). Zawody robotnicze wybiera dla siebie 17% uczniów.

Ostatnie zmiany własnościowe dokonujące się w gospodarce naszego kraju kształtują wyobrażenia młodzieży o przyszłym miejscu pracy.

CBOS				
Gdzie będziesz pracował(a) za 10-15 lat?				
	'90	'91	'92	'94
- w zakładzie państwowym	26%	22%	20%	19%
- w zakładzie, firmie prywatnej polskiej	18%	27%	23%	26%
- w zakładzie, firmie zagranicznej	6%	8%	13%	10%
- we własnym warsztacie, sklepie, firmie	12%	13%	14%	20%
- w gospodarstwie rolnym	7%	7%	6%	3%
- za granicą	9%	4%	4%	6%
- w organizacji społeczno-politycznej	2%	3%	3%	2%
- będę zajmować się domem	4%	5%	4%	3%
Inne/Trudno powiedzieć	16%	11%	13%	11%

Oczekiwania co do przyszłego miejsca zatrudnienia młodzież wiąże przede wszystkim z sektorem prywatnym. Najwięcej osób spodziewa się znaleźć pracę w polskich firmach prywatnych. Dużo mniej popularne wśród młodych ludzi jest zatrudnianie się w firmie zagranicznej. Trudno rozstrzygnąć, czy firmy te z jakichś względów są mniej atrakcyjne dla młodych ludzi, wydaje się jednak, że o preferencjach decyduje realistyczna ocena szans zatrudnienia się w tych przedsiębiorstwach. Jako pracownicy zagranicznych przedsiębiorstw, czy małych firm częściej widzą się młodzi ludzie mieszkający w dużych miastach, a więc tam, gdzie ich koncentracja jest największa. Dużo bardziej są one atrakcyjne dla licealistów niż dla uczniów szkół przygotowujących do zawodu.

Jedna piąta młodych respondentów nastawia się na podjęcie samodzielnej działalności gospodarczej. Okres ostatnich dwóch lat wyraźnie był korzystny dla upowszechnienia się wśród młodych tego typu orientacji. Czy sprzyjają temu obawy przed bezrobociem? Takie aspiracje zawodowe częściej mają chłopcy, zwłaszcza uczniowie techników. Istotnym czynnikiem sprzyjającym takim planom życiowym jest dobra sytuacja materialna rodziny, oraz posiadanie wzorów - o prowadzeniu własnej firmy, zakładu myślą najczęściej dzieci rodziców prowadzących samodzielną działalność gospodarczą.

Stopniowo zmniejsza się atrakcyjność zatrudnienia w państwowych zakładach pracy. Z sektorem państwowym wiążą swoją przyszłość częściej dziewczęta niż chłopcy, zwłaszcza uczniowie liceów zawodowych, dzieci pracowników fizyczno-umysłowych i robotników

niewykwalifikowanych. Nie bez znaczenia są tu także sukcesy w nauce - im gorsze oceny, tym częściej jako przyszłe miejsce zatrudnienia pojawia się państwowe przedsiębiorstwo. Częściej niż inni chcieliby też pracować w zakładach państwowych ci, którzy prawdopodobnie w najbliższym czasie będą ubiegać się o pracę na stanowiskach robotniczych - uczniowie szkół zasadniczych, nie zamierzający kontynuować nauki.

Wśród najważniejszych celów i dążeń życiowych młodzieży znaczące miejsce zajmuje chęć osiągnięcia wysokiej pozycji materialnej, zdobycie majątku. Generalnie jednak aspiracje materialne młodzieży nie wydają się szczególnie wygórowane (tab. 2).

Jedna trzecia badanych liczy na to, że w przyszłości stanie się szczęśliwym posiadaczem własnego domu czy willi. Skromniejsze plany związane z posiadaniem jedynie mieszkania ma jedna czwarta respondentów. Niemal 40% młodych ludzi uważa, że za 10 -15 lat będzie jeździło własnym samochodem. Stosunkowo niewielu widzi się w roli przyszłych właścicieli firm i przedsiębiorstw (7%).

Tabela 2

w procentach

<i>Czego się dorobisz, jakie dobra będziesz posiadał za 10 -15 lat?</i>	Termin badania			
	'90	'91	'92	'94
Samochód	34	45	51	37
Dom, willa	26	37	44	34
Mieszkanie	24	23	21	18
Prywatny interes	5	8	8	7
Wyposażenie domu	8	6	8	4
Ogród, działka	3	4	3	1

W porównaniu z wynikami badań przeprowadzonych w ubiegłych latach uderzający jest przede wszystkim duży obecnie odsetek osób, twierdzących, że nie potrafią teraz przewidzieć, co uda im się osiągnąć za 10 -15 lat. (w 1991 - było ich zaledwie 6%, w 1992 - 4%, obecnie - dotyczy to 22% ankietowanych). Zakładając jednak, że posiadanie samochodu, własnego mieszkania czy domu także jest i dziś podstawowym wyznacznikiem statusu, perspektywy, jakie widzą przed sobą młodzi ludzie, jeśli chodzi o realną dostępność dóbr materialnych, są dziś dalece bardziej pesymistyczne niż przed dwoma laty, choć nieco lepsze niż w roku 1990.

Wyjazd za granicę w celach zarobkowych nadal jest postrzegany jako szansa na szybkie dorobienie się przez zdecydowaną większość młodych ludzi. Aż 60% badanych deklaruje, że gdyby mieli taką możliwość skorzystaliby z okazji, by tam zarobić i wrócić do kraju.

					CBOS
Gdybyś miał(a) możliwość wyjazdu za granicę, to czy wyjechał(a)byś z Polski:					
	'90	'91	'92	'94	
- tak, na stałe	19%	19%	15%	10%	
- tak, ale na krótko - zarobić i wrócić	60%	60%	63%	60%	
- tak, ale w celach turystycznych	17%	17%	16%	23%	
- nie chciał(a)bym w ogóle z Polski wyjeżdżać	3%	3%	5%	3%	
Inne	1%	1%	1%	3%	

Wyraźnie mniej osób niż przed dwoma laty i dwukrotnie mniej niż w 1990 czy 1991 roku wydaje się widzieć swoją szansę życiową w osiedleniu się za granicą. Zaliczają się do nich częściej uczniowie techników i zasadniczych szkół zawodowych, dzieci rodziców z wykształceniem średnim i wyższym, z rodzin dobrze sytuowanych. Natomiast wyjazdy zarobkowe są najbardziej atrakcyjne dla uczniów zasadniczych szkół zawodowych, dzieci z rodzin źle sytuowanych, najczęściej robotników niewykwalifikowanych.

Plany na najbliższą przyszłość

Ponad połowa uczniów szkół ponadpodstawowych zamierza kontynuować naukę - w tym: 27% na wyższych uczelniach, 11% w szkołach pomaturalnych, 14% w technikach po ukończeniu zasadniczej szkoły zawodowej.

W tym roku będzie ubiegać się o pracę jedna czwarta absolwentów szkół. Tylko co dwudziesty sądzi, że zasili rzeszę bezrobotnych. Wyjazd za granicę planuje tyle samo badanych (tab. 3).

Tabela 3

w procentach

Kończysz w tym roku szkołę. Jak sądzisz, co będziesz robił(a) dalej po jej ukończeniu?	Termin badania			
	' 90	' 91	' 92	' 94
Będę się dalej uczyć	37%	46%	45%	52%
Zacznę pracować	33%	25%	23%	23%
Założę własną firmę	2%	3%	2%	2%
Wyjadę za granicę	9%	7%	8%	6%
Będę prowadzić dom	2%	2%	1%	2%
Pójdę do wojska	7%	6%	6%	4%
Będę bezrobotny	7%	9%	10%	5%
Inne/Trudno powiedzieć	3%	2%	5%	6%

W porównaniu z okresem sprzed dwóch lat obecnie wyraźnie wzrosła liczba uczniów planujących dalszą naukę, zmniejszyła się natomiast tych, którzy przewidują przejście na zasilek po ukończeniu szkoły. Istotnym czynnikiem sprzyjającym dalszej edukacji młodzieży może być zatem orientacja na zdobycie wyższych kwalifikacji i zwiększenie szans na zatrudnienie, a także zamiar przeczekania trudności na rynku pracy. Dotyczyłoby to przede wszystkim uczniów szkół zasadniczych - dwukrotnie więcej spośród nich (53%) niż deklarowali to ich kole-dzy przed dwoma laty zamierza uczyć się dalej, w tym jedna czwarta planuje łączyć naukę z pracą

zawodową. Obawy związane z brakiem pracy były i są w tej właśnie grupie najsilniejsze.

Częściej niż inni widzą się w roli bezrobotnych dzieci rodziców z wykształceniem podstawowym, respondenci mieszkający na wsi. Pesymistycznym prognozom w dużym stopniu sprzyja bezrobocie ojca. Aż 23% dzieci bezrobotnych ojców zakłada, że po ukończeniu szkoły nie znajdzie pracy. Wydaje się więc, że zgodnie z teorią wyuczonej bezradności zaczynamy mieć do czynienia ze zjawiskiem przekazywania z pokolenia na pokolenie psychologicznych i mentalnych "skłonności" do bezrobocia (dziedziczenia pozycji bezrobotnego) z całym syndromem cech i postaw warunkujących tę pozycję społeczną. Jest to zjawisko dobrze znane w rozwiniętych krajach zachodnich.

★

★

★

Młodzież dość pesymistycznie ocenia szanse na zrealizowanie swoich planów życiowych. Ponad połowa absolwentów szkół ponadpodstawowych ma poczucie utrudnionego startu życiowego i krytycznie ocenia warunki, w jakich przychodzi im rozpoczynać dorosłe życie. Wiele wskazuje jednak, że nie czują się oni tak bezradni jak dwa lata wcześniej. Zmniejszyło się wśród młodych ludzi poczucie zagrożenia bezrobociem, jak się wydaje, przyjmują oni wobec niego postawę bardziej aktywnej. Coraz większego znaczenia nabiera zdobywanie wykształcenia. Więcej osób chce się uczyć dalej i zaczyna widzieć w tym szansę awansu społecznego i materialnego. Wzrasta też tak cenna dla dalszego rozwoju gospodarki rynkowej orientacja na samodzielną działalność ekonomiczną.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. bielsko-podlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Jak uważasz, czy młodzież w Polsce ma obecnie szansę realizacji swoich celów i dążeń życiowych?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	21	57	22	1259
Płeć				
Mężczyźni	22	57	22	654
Kobiety	19	58	23	602
Typ szkoły				
Liceum ogólnokształcące	32	51	17	203
Technikum	21	62	18	239
Liceum zawodowe	15	63	22	224
Zasadnicza szkoła zawodowa	19	55	26	589
Miejsce zamieszkania				
Wieś	19	56	25	409
Miasto do 20 tys.	17	61	22	241
od 21 do 40 tys.	23	59	19	302
41-100 tys.	17	60	23	140
101-500 tys.	30	50	20	158
Ocena mater. warunków rodziny				
Złe	12	65	22	265
Średnie, przeciętne	18	58	23	652
Dość dobre	30	51	19	191
Dobre i b.dobre	33	47	21	144
Wykształcenie matki				
Podstawowe	15	55	29	328
Zasadnicze zawodowe	19	60	20	369
Średnie	22	60	19	313
Pomaturalne	29	51	20	133
Wyższe	28	50	22	100
Wykształcenie ojca				
Podstawowe	18	56	26	266
Zasadnicze zawodowe	18	58	24	494
Średnie	19	63	18	267
Pomaturalne	32	49	19	97
Wyższe	32	49	19	114
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący				
Kadra kier., inteligencja	31	53	16	111
Prac.umysł.niż.szczebła	20	61	20	137
Pracownicy fiz.- umysł.	20	66	14	80
Robotnicy wykwalifikowani	20	58	22	485
Robotnicy niewykwalifik.	13	58	29	131
Rolnicy	20	54	27	138
Prywatni przedsiębiorcy	26	57	16	68
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	16	56	28	32
Bezrobotni	0	62	38	13
Gospodynie domowe i inni	29	43	29	7
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	24	54	22	109
Raz w tygodniu	19	58	23	723
Kilka razy w roku	23	57	20	231
W ogóle nie uczestniczy	19	58	23	183
Zainteresowanie polityką				
Duże	25	58	17	93
Średnie	24	60	17	492
Nikłe	19	57	24	289
Żadne	17	54	29	363
Za jakiego ucznia się uważasz?				
Dwójkowego lub trójkowego	22	54	24	585
Czwórkowego	19	61	20	604
Piątkowego lub szóstkowego	24	53	24	68

Tabela 2. Ludzie mają w życiu różne cele i dążenia. Które z poniższych celów są najważniejsze dla Ciebie?
 1 - osiągnięcie sukcesu; 2 - osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej; 3 - zdobycie majątku; 4 - bycie użytecznym dla innych; 5 - życie towarzyskie; 6 - miłość, przyjaźń; 7 - udane życie seksualne

(%)

	1	2	3	4	5	6	7
Ogółem	7	19	25	14	16	38	8
Płeć							
Mężczyźni	6	18	35	10	23	33	13
Kobiety	8	20	13	20	9	44	3
Typ szkoły							
Liceum ogólnokształcące	9	24	20	14	11	47	4
Technikum	3	18	34	11	18	34	12
Liceum zawodowe	8	18	17	20	5	43	5
Zasadnicza szkoła zawodowa	7	18	26	14	22	35	10
Miejsce zamieszkania							
Wieś	6	17	18	20	15	37	7
Miasto do 20 tys.	6	18	28	11	20	35	10
od 21 do 40 tys.	9	18	24	13	16	45	8
41-100 tys.	10	25	26	14	16	39	8
101-500 tys.	4	23	38	8	17	34	12
Ocena mater. warunków rodziny							
Złe	8	15	21	17	14	44	9
Średnie, przeciętne	6	19	23	15	16	38	8
Dość dobre	7	24	30	10	18	32	7
Dobre i b.dobre	6	22	33	13	19	35	13
Wykształcenie matki							
Podstawowe	7	16	15	20	17	40	5
Zasadnicze zawodowe	7	18	24	14	14	38	10
Średnie	5	22	29	11	17	38	12
Pomaturalne	8	22	35	12	15	37	7
Wyższe	11	18	30	9	23	39	6
Wykształcenie ojca							
Podstawowe	7	17	17	15	18	38	6
Zasadnicze zawodowe	6	17	24	16	15	39	9
Średnie	7	20	31	13	16	37	11
Pomaturalne	9	24	30	19	24	40	7
Wyższe	9	25	31	4	16	38	9
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący							
Kadra kier., inteligencja	11	25	26	8	17	37	7
Prac. umysł. niż. szczebla	6	16	35	12	18	40	8
Pracownicy fiz.- umysł.	9	16	18	18	14	48	14
Robotnicy wykwalifikowani	7	21	24	16	17	36	8
Robotnicy niewykwalifik.	6	17	15	17	14	39	6
Rolnicy	7	16	19	15	13	36	8
Prywatni przedsiębiorcy	4	21	35	12	16	40	10
Bierni zawodowo							
Renciści i emeryci	6	13	31	22	16	38	9
Bezrobotni	0	23	38	8	23	38	8
Gospodynie domowe i inni	0	0	14	0	14	43	0
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	10	10	10	27	13	40	4
Raz w tygodniu	7	19	22	15	13	40	7
Kilka razy w roku	6	21	34	9	21	35	10
W ogóle nie uczestniczy	5	22	32	11	26	33	16
Zainteresowanie polityką							
Duże	9	28	19	16	16	34	9
Średnie	8	20	23	16	13	39	8
Nikłe	5	16	27	15	18	40	7
Żadne	6	18	26	12	20	37	10
Za jakiego ucznia się uważasz?							
Dwójkowego lub trójkowego	5	15	30	14	20	38	10
Czwórkowego	8	22	21	16	14	38	7
Piątkowego lub szóstkowego	12	25	18	9	9	41	10

Tabela 2. cd. 8 - udane życie rodzinne; 9 - zdobycie władzy politycznej; 10 - podejmowanie decyzji w sferze gospodarczej; 11 - życie zgodne z zasadami religijnymi; 12 - niezależność w pracy; 13 - praca zgodna z zainteresowaniami; 14 - spokojne życie bez kłopotów

(%)

	8	9	10	11	12	13	14
Ogółem	47	1	1	10	10	51	33
Płeć							
Mężczyźni	48	2	1	9	9	45	31
Kobiety	47	0	1	11	10	58	36
Typ szkoły							
Liceum ogólnokształcące	35	1	1	12	10	71	23
Technikum	52	2	1	13	12	46	19
Liceum zawodowe	47	0	0	10	11	61	35
Zasadnicza szkoła zawodowa	50	1	2	8	8	42	42
Miejsce zamieszkania							
Wieś	50	1	1	15	7	52	38
Miasto do 20 tys.	49	1	0	10	12	46	34
od 21 do 40 tys.	47	2	2	6	8	58	27
41-100 tys.	39	1	2	6	11	45	35
101-500 tys.	46	1	2	8	13	47	29
Ocena mater. warunków rodziny							
Złe	48	1	0	12	8	51	32
Średnie, przeciętne	46	1	1	9	11	52	34
Dość dobre	49	0	2	9	10	52	36
Dobre i b.dobre	51	3	3	11	8	44	29
Wykształcenie matki							
Podstawowe	52	0	0	9	8	55	39
Zasadnicze zawodowe	50	1	1	12	7	51	35
Średnie	44	2	1	8	11	50	28
Pomaturalne	44	0	2	11	14	43	31
Wyższe	36	3	2	9	16	51	27
Wykształcenie ojca							
Podstawowe	50	1	0	10	6	53	38
Zasadnicze zawodowe	51	0	1	10	10	51	35
Średnie	45	2	1	9	9	50	30
Pomaturalne	39	0	1	11	14	41	31
Wyższe	35	3	1	11	14	55	25
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący							
Kadra kier., inteligencja	28	2	1	12	15	56	29
Prac. umysł. niż. szczebla	42	2	2	7	9	51	30
Pracownicy fiz.- umysł.	54	1	0	10	10	43	31
Robotnicy wykwalifikowani	48	1	0	10	9	51	32
Robotnicy niewykwalifik.	57	1	2	8	8	54	39
Rolnicy	49	1	1	17	7	50	38
Prywatni przedsiębiorcy	47	1	4	4	19	49	31
Bierni zawodowo							
Renciści i emeryci	50	0	0	13	3	47	41
Bezrobotni	54	0	0	0	8	31	38
Gospodynie domowe i inni	71	0	0	0	0	57	71
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	50	2	2	41	2	50	24
Raz w tygodniu	49	1	1	9	9	53	36
Kilka razy w roku	48	2	1	2	13	50	31
W ogóle nie uczestniczy	38	1	2	3	13	46	32
Zainteresowanie polityką							
Duże	38	10	3	8	14	46	26
Średnie	48	0	1	11	10	55	29
Nikłe	47	0	0	10	11	53	36
Żadne	50	1	1	9	7	47	38
Za jakiego ucznia się uważasz?							
Dwójkowego lub trójkowego	48	1	1	8	11	48	33
Czwórkowego	48	1	1	11	8	53	34
Piątkowego lub szóstkowego	38	1	0	13	13	60	31

Tabela 2. cd.

	inne	Liczba osób
Ogółem	1	1258
Płeć		
Mężczyźni	2	655
Kobiety	0	600
Typ szkoły		
Liceum ogólnokształcące	1	203
Technikum	3	239
Liceum zawodowe	2	224
Zasadnicza szkoła zawodowa	0	588
Miejsce zamieszkania		
Wieś	1	408
Miasto do 20 tys.	1	241
od 21 do 40 tys.	2	303
41-100 tys.	1	139
101-500 tys.	1	158
Ocena mater. warunków rodziny		
Złe	2	264
Średnie, przeciętne	1	652
Dość dobre	2	191
Dobre i b.dobre	1	144
Wykształcenie matki		
Podstawowe	2	328
Zasadnicze zawodowe	1	367
Średnie	1	313
Pomaturalne	1	134
Wyższe	3	100
Wykształcenie ojca		
Podstawowe	2	266
Zasadnicze zawodowe	0	493
Średnie	0	267
Pomaturalne	2	97
Wyższe	4	114
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący		
Kadra kier., inteligencja	3	110
Prac. umysł. niż. szczebla	1	138
Pracownicy fiz.- umysł.	1	80
Robotnicy wykwalifikowani	1	484
Robotnicy niewykwalifik.	0	131
Rolnicy	2	138
Prywatni przedsiębiorcy	0	68
Bierni zawodowo		
Renciści i emeryci	0	32
Bezrobotni	0	13
Gospodynie domowe i inni	14	7
Udział w prakt. religijnych		
Kilka razy w tygodniu	0	109
Raz w tygodniu	1	722
Kilka razy w roku	1	231
W ogóle nie uczestniczy	2	183
Zainteresowanie polityką		
Duże	4	93
Średnie	1	492
Niskie	1	289
Żadne	1	362
Za jakiego ucznia się uważasz?		
Dwójkowego lub trójkowego	2	586
Czwórkowego	1	602
Piątkowego lub szóstkowego	0	68

Tabela 3. Czy twoim zdaniem, warto obecnie w Polsce zdobywać wykształcenie, uczyć się, czy też nie warto?

(%)

	Warto	Nie warto	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	71	10	19	1258
Płeć				
Mężczyźni	72	11	18	654
Kobiety	71	9	20	601
Typ szkoły				
Liceum ogólnokształcące	80	6	14	203
Technikum	81	9	10	239
Liceum zawodowe	70	9	21	223
Zasadnicza szkoła zawodowa	64	12	23	589
Miejsce zamieszkania				
Wieś	66	12	21	409
Miasto do 20 tys.	70	11	19	241
od 21 do 40 tys.	71	10	19	302
41-100 tys.	71	6	22	140
101-500 tys.	84	6	10	158
Ocena mater. warunków rodziny				
Złe	66	14	20	265
Średnie, przeciętne	69	10	21	651
Dość dobre	79	6	15	192
Dobre i b.dobre	80	8	13	144
Wykształcenie matki				
Podstawowe	64	13	23	328
Zasadnicze zawodowe	69	13	18	369
Średnie	76	7	17	313
Pomaturalne	77	5	18	133
Wyższe	80	7	13	100
Wykształcenie ojca				
Podstawowe	69	9	21	266
Zasadnicze zawodowe	68	13	19	493
Średnie	77	9	14	267
Pomaturalne	77	6	17	98
Wyższe	75	5	20	114
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący				
Kadra kier., inteligencja	78	5	16	111
Prac.umysł.niż.szczebła	77	7	17	138
Pracownicy fiz.- umysł.	70	13	18	80
Robotnicy wykwalifikowani	71	13	16	484
Robotnicy niewykwalifik.	65	9	26	131
Rolnicy	67	9	24	138
Prywatni przedsiębiorcy	78	9	13	68
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	59	13	28	32
Bezrobotni	77	8	15	13
Gospodynie domowe i inni	86	0	14	7
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	73	10	17	109
Raz w tygodniu	71	10	19	721
Kilka razy w roku	73	9	19	232
W ogóle nie uczestniczy	70	10	20	183
Zainteresowanie polityką				
Duże	85	8	8	92
Średnie	76	7	17	493
Nikłe	70	9	21	289
Żadne	63	16	21	362
Za jakiego ucznia się uważasz?				
Dwójkowego lub trójkowego	65	13	22	586
Czwórkowego	77	7	16	602
Piątkowego lub szóstkowego	71	10	19	68

Tabela 4. Gdybyś miał(a) możliwość wyjazdu za granicę, to czy wyjechał(a)byś z Polski?
 1 - tak, na stałe; 2 - tak, ale na krótko - zarobić i wrócić; 3 - tak, ale w celach
 turystycznych; 4 - nie chciał(a)bym w ogóle z Polski wyjeżdżać; 5 - mam inne zdanie
 (%)

	1	2	3	4	5	Liczba osób
Ogółem	10	61	23	3	2	1256
Płeć						
Mężczyźni	12	63	17	3	4	652
Kobiety	7	58	30	3	1	602
Typ szkoły						
Liceum ogólnokształcące	6	49	38	2	5	203
Technikum	11	58	24	3	3	238
Liceum zawodowe	9	58	28	2	2	224
Zasadnicza szkoła zawodowa	11	67	16	4	1	588
Miejsce zamieszkania						
Wieś	8	63	22	4	2	409
Miasto do 20 tys.	10	63	21	4	2	240
od 21 do 40 tys.	10	59	25	2	3	300
41-100 tys.	11	63	21	1	4	140
101-500 tys.	11	56	28	3	2	158
Ocena mater. warunków rodziny						
Złe	6	66	21	4	3	264
Średnie, przeciętne	10	65	20	3	3	649
Dość dobre	12	52	33	3	1	192
Dobre i b.dobre	15	47	31	5	3	144
Wykształcenie matki						
Podstawowe	9	64	19	5	3	325
Zasadnicze zawodowe	8	66	20	3	2	368
Średnie	11	60	27	2	1	313
Pomaturalne	13	58	25	2	1	134
Wyższe	12	42	36	4	6	100
Wykształcenie ojca						
Podstawowe	10	65	18	5	3	266
Zasadnicze zawodowe	9	65	21	3	2	493
Średnie	9	62	24	3	1	266
Pomaturalne	15	48	32	2	2	97
Wyższe	12	42	38	3	5	113
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący						
Kadra kier., inteligencja	11	42	40	3	4	109
Prac.umysł.niż.szczebła	11	59	25	2	3	138
Pracownicy fiz.- umysł.	9	55	35	1	0	80
Robotnicy wykwalifikowani	12	62	21	3	2	483
Robotnicy niewykwalifik.	5	74	17	3	2	131
Rolnicy	7	65	17	6	4	138
Prywatni przedsiębiorcy	13	47	40	0	0	68
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	13	75	3	6	3	32
Bezrobotni	15	69	0	8	8	13
Gospodynie domowe i inni	0	86	0	14	0	7
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	5	62	28	3	2	109
Raz w tygodniu	10	60	24	4	2	722
Kilka razy w roku	9	68	21	1	2	231
W ogóle nie uczestniczy	15	56	21	4	4	181
Zainteresowanie polityką						
Duże	10	47	36	5	2	92
Średnie	8	58	27	3	3	492
Nikłe	8	67	22	1	3	287
Zadne	14	63	17	5	2	363
Za jakiego ucznia się uważasz?						
Dwójkowego lub trójkowego	9	67	18	4	2	584
Czwórkowego	11	56	28	3	2	602
Piątkowego lub szóstkowego	12	51	28	3	6	68

Tabela 5. Jak sądzisz, co będziesz robił(a) po ukończeniu szkoły, do której uczęszczasz?
 1 - będę dalej się uczył; 2 - będę pracował i dalej się uczył; 3 - praca najemna w kraju;
 4 - prowadzenie własnej firmy; 5 - praca w gospodarstwie rolnym; 6 - wyjazd za granicę;
 7 - prowadzenie domu;

(%)

	1	2	3	4	5	6	7
Ogółem	52	10	11	2	2	6	2
Płeć							
Mężczyźni	50	13	10	2	2	7	1
Kobiety	54	8	13	2	1	5	4
Typ szkoły							
Liceum ogólnokształcące	94	0	1	0	0	1	0
Technikum	66	0	8	3	2	8	1
Liceum zawodowe	53	1	13	2	0	7	2
Zasadnicza szkoła zawodowa	31	22	16	2	2	7	3
Miejsce zamieszkania							
Wieś	47	10	14	1	3	7	3
Miasto do 20 tys.	54	10	11	2	2	6	2
od 21 do 100 tys.	54	11	10	2	0	8	2
101-500 tys.	44	14	10	4	0	5	3
501 tys. i więcej mieszk.	65	10	8	3	0	3	0
Ocena mater. warunków rodziny							
Złe	47	11	15	2	1	5	2
Średnie, przeciętne	51	10	11	1	2	6	3
Dość dobre	60	11	9	3	1	5	2
Dobre i b.dobre	53	10	10	6	2	10	0
Wykształcenie matki							
Podstawowe	41	11	17	1	3	6	3
Zasadnicze zawodowe	43	12	14	2	2	7	2
Średnie	61	10	6	3	0	5	2
Pomaturalne	67	9	4	1	0	6	1
Wyższe	76	3	4	2	0	7	0
Wykształcenie ojca							
Podstawowe	40	12	13	2	4	7	3
Zasadnicze zawodowe	46	12	15	3	1	5	2
Średnie	61	11	6	1	1	7	2
Pomaturalne	69	5	5	1	0	7	0
Wyższe	75	2	7	2	0	4	1
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący							
Kadra kier., inteligencja	72	5	5	2	0	4	1
Prac. umysł. niż. szczebla	66	9	7	0	1	6	1
Pracownicy fiz. - umysł.	59	11	15	3	0	3	0
Robotnicy wykwalifikowani	47	12	12	2	1	8	3
Robotnicy niewykwalifik.	37	15	18	0	0	6	4
Rolnicy	49	6	12	1	11	5	2
Prywatni przedsiębiorcy	65	9	6	7	0	6	0
Bierni zawodowo							
Renciści i emeryci	38	13	16	6	0	6	0
Bezrobotni	31	0	0	8	0	8	15
Gospodynie domowe i inni	29	14	29	0	0	0	0
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	47	8	10	3	1	9	2
Raz w tygodniu	53	10	13	2	2	5	2
Kilka razy w roku	50	11	9	2	1	9	3
W ogóle nie uczestniczy	54	11	10	3	2	8	2
Zainteresowanie polityką							
Duże	73	5	5	3	1	5	1
Średnie	59	11	9	2	1	3	1
Niskie	51	9	10	1	1	6	3
Żadne	37	12	17	2	2	10	2
Za jakiego ucznia się uważasz?							
Dwójkowego lub trójkowego	43	9	14	2	2	9	3
Czwórkowego	59	12	9	2	1	4	2
Piątkowego lub szóstkowego	65	9	7	3	0	3	1

Tabela 5. cd. 8 - odbywanie służby wojskowej; 9 - bezrobocie;
10 - inne; 11 - Trudno powiedzieć

(%)

	8	9	10	11	Liczba osób
Ogółem	4	5	4	1	1257
Płeć					
Mężczyźni	7	3	4	1	655
Kobiety	0	7	5	1	599
Typ szkoły					
Liceum ogólnokształcące	0	0	3	0	203
Technikum	4	3	4	2	239
Liceum zawodowe	4	7	9	2	224
Zasadnicza szkoła zawodowa	5	7	3	1	587
Miejsce zamieszkania					
Wieś	3	8	3	0	407
Miasto do 20 tys.	4	5	4	1	241
od 21 do 100 tys.	5	4	5	0	303
101-500 tys.	6	1	8	4	139
501 tys.i więcej mieszk.	1	3	4	3	158
Ocena mater. warunków rodziny					
Złe	3	6	7	0	263
Średnie, przeciętne	4	6	4	1	651
Dość dobre	4	2	3	2	192
Dobre i b.dobre	2	5	2	1	144
Wykształcenie matki					
Podstawowe	3	8	5	1	326
Zasadnicze zawodowe	4	6	5	1	368
Średnie	4	4	4	1	313
Pomaturalne	3	1	6	1	134
Wyższe	2	1	3	2	100
Wykształcenie ojca					
Podstawowe	5	8	5	1	265
Zasadnicze zawodowe	3	7	5	1	492
Średnie	4	3	2	1	267
Pomaturalne	4	0	5	3	98
Wyższe	1	2	4	3	114
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący					
Kadra kier., inteligencja	2	2	6	2	111
Prac.umysł.niż.szczebła	5	2	3	1	138
Pracownicy fiz. - umysł.	3	4	4	0	80
Robotnicy wykwalifikowani	5	5	4	1	483
Robotnicy niewykwalifik.	4	12	4	1	130
Rolnicy	4	6	5	0	138
Prywatni przedsiębiorcy	3	0	4	0	68
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	3	9	3	6	32
Bezrobotni	0	23	15	0	13
Gospodynie domowe i inni	0	14	14	0	7
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	3	6	8	4	109
Raz w tygodniu	3	6	4	1	721
Kilka razy w roku	6	4	4	0	231
W ogóle nie uczestniczy	4	2	3	2	183
Zainteresowanie polityką					
Duże	1	1	2	1	93
Średnie	2	5	5	0	493
Nikłe	6	6	5	1	288
Żadne	5	6	4	2	361
Za jakiego ucznia się uważasz?					
Dwójkowego lub trójkowego	6	7	5	1	584
Czwórkowego	2	3	4	1	603
Piątkowego lub szóstkowego	3	3	4	1	68